

помітним чинником розвитку духовності нації. І не даремно академік М. А. Стороженко, віддаючи належне ідеї В. Чебанника створити українську національну абетку, на IX сесії Загальних зборів НАМУ 2005 р. назвав художника новим Нарбутом, новим Василем Кричевським.

1. Нестеренко П. Мистецтво шрифту в екслібрисі, його часові видозміни // Мистецтвознавство України. — Вип. 4. — К.: СПД Кравчук, 2004. — С. 326–333.

2. Мітченко Віталій. Мистецтво скоропису в просторі українського барокко // Український світ. — 1992. — № 1. — С. 24–25.

3. Чебаник Василь. Графіка української мови / Абетка. — 2004. — С. 6.

*Дар'я СМІРНОВА,
магістр архітектури*

ОСНОВНІ СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТА ПАМ'ЯТКООХОРОННІ ПРИНЦИПИ В АСПЕКТІ РЕНОВАЦІЇ МІСЬКОЇ ІСТОРИЧНОЇ ЗАБУДОВИ

Д. Смірнова. Основні соціокультурні та пам'яткоохоронні принципи в аспекті реновації міської історичної забудови.

Автор аналізує основні принципи збереження міської історичної забудови.

Ключові слова: архітектура, реновація, реставрація, реконструкція.

Д. Смирнова. Основные социокультурные и памятниксохраняющие принципы в аспекте реновации городской исторической застройки.

Автор анализирует основные принципы сохранения городской исторической застройки.

Ключевые слова: архитектура, реновация, реставрация, реконструкция.

D. Smirnova. The main social and cultural principles and principles of monument conservation in terms of renovation of urban historical fabric.

The author analyses the main principles of conservation of urban historical fabric.

Keywords: architecture, renovation, restoration, reconstruction.

Архітектурна спадщина кожного народу, що формувалася протягом багатьох століть, є духовним, культурним, економічним та соціальним надбанням надзвичайно високої вартості. Її втрати нічим не можна компенсувати, про що свідчать зміни в історичному обличчі Києва, який протягом останнього століття втратив і в наш час продовжує втрачати архітектурні пам'ятки. На відміну від інших країн Європи, зокрема Польщі, Франції, Австрії чи Німеччини, де існують суворі закони щодо збереження міської історичної забудови і, відповідно, сувора відповідальність за їх порушення, в Україні посилюються небезпечні з погляду майбутнього держави тенденції недбалого ставлення до питань збереження архітектурної спадщини, що становить реальну загрозу втрати найцінніших зразків історичного минулого вітчизняного містобудування. І хоч і в нас прийнято чимало пам'яткоохоронних документів, які мають виконуватися, зокрема Закони України «Про затвердження загальнодержавної програми збереження та використання об'єктів культурної

спадщини», «Про архітектурну діяльність», «Про регулювання містобудівної діяльності», «Про планування і забудову територій» тощо, видано Постанови Кабінету Міністрів України з питань охорони культурної спадщини, розробляються й ухвалюються на місцевому рівні конкретні програми, плани, положення щодо їх реалізації в регіональному аспекті, ситуація в галузі охорони міської історичної забудови, м'яко кажучи, критична. Хоч у наукових інституціях, міськраді, Національній спілці архітекторів України з метою збереження історичного обличчя столиці України, яка до 1930-х рр., коли почалася інтенсивна руйнація пам'яток старовини радянською владою, мала кілька сотень стародавніх споруд, зокрема церков, визначаються і затверджуються межі історичної забудови, встановлюються режими використання цих територій, зокрема визначається поверховість споруд, щільність, окреслюються чіткі вимоги до доріг і паркувань, визначаються особливості озеленення, окремі вимоги щодо утримання будівель і споруд, інші обмеження використання. Але пам'ятки архітектури як зникали, так і зникають, про що свідчить хоча б останній приклад: руйнація будинку М. Грушевського в Києві у жовтні 2013 р., або реконструкція під виглядом реставрації Національного музею Тараса Шевченка в Києві.

Ймовірно, така зневага до історико-культурної спадщини ґрунтується на недостатньому історико-культурному вихованні, недостатній вивченості наукових проблем, зрештою, відсутності елементарної культури. Однією з причин цього є й складна економічна та соціально-культурна ситуація. Проте слід пам'ятати, що руйнівні тенденції, про які згадувалося вище, можуть винищити цінності культури вже за нашого покоління.

На думку автора, переслідуючи економічну вигоду, слід навчитися знаходити компроміси — між сучасними потребами і важливістю збереження історичної містобудівної спадщини та між суспільними і приватними інтересами, замовником і виконавцем. Ці компроміси мають допомогти знаходити демократичне, професійне, екологічне вирішення, яке б задовольняло нагальні економічні та соціальні проблеми, і зберегло історичне середовище міст України.

На думку фахівців, серед яких В. Анікін, О. Беляєва, А. Вергунов, І. Груза, А. Гутнов, І. Іодо, І. Лежава, К. Лінч, І. Ніколаєвська, Л. Прибега, Т. Саваренська, І. Смоляр, В. Шимко, М. Яковлев, З. Яргіна та багато інших, перед сучасною наукою містобудування постає значна кількість проблем, серед яких раціональне розселення і формування міст, комфортних для проживання; створення екологічно чистих, ергономічних, естетичних районів міста; розміщення і функціонування промислових підприємств без збитків для здоров'я людей; створення оптимальних умов обслуговування населення в інженерно-транспортній галузі зі збереженням соціальної інфраструктури; формування рекреаційного середовища; системна організація просторового й архітектурного середовища міста; проведення містобудівної реконструкції з обліком та врахуванням історико-культурного потенціалу міської забудови. Слід чітко застановитися на тому, що під міською історичною забудовою розуміється ділянка історичної частини міста, де розташовані пам'ятки архітектури та історії місцевого та загальнодержавного значення, інші будівлі й споруди (адміністративні й житлові споруди, об'єкти культури), що формують історичний образ міста і впливають на естетику міста та зміст міської території. Ця забудова є тим культурним явищем, що визначається традиціями історичного минулого країни і готовністю до визнання його особливої значущості для майбутнього суспільства й держави.

Історична забудова виокремлюється і встановлюється документально в міському середовищі з метою збереження історичного вигляду міста, підвищення рівня озеленення та благоустрою, оновлення та ремонту пам'яток історії та культури,

підтримки на якісно високому рівні транспортних та інженерних комунікацій. Вченими і практиками європейських розвинених країн, а також США, прийнято вважати, що збереження історичної спадщини — це збереження національної гідності, ідентичності та самосвідомості [1].

Відповідно до діючих законодавчих положень, на території історичної забудови міста вводяться законодавчо спеціальні правила й порядок використання ділянок з метою забезпечення, з одного боку, прав громадян, а з іншого — врахування суспільних, економічних

та державних інтересів при виконанні будівельних робіт та благоустрою територій. Охорона історичних кварталів має враховуватися в усіх проектах містобудівельного планування на всіх рівнях. Охорона історичної міської забудови є питанням, яким мають опікуватися не лише органи державної влади, а й міські жителі, які об'єднуються в громадські організації захисту довкілля та історичної забудови, як, скажімо, організація, що стала на захист Гостинного двору та історичної забудови в районі Андріївського узвозу в Києві.

Всупереч поширеній сьогодні практиці, яка часто не базується на науці, слід дотримуватися правила, що план охорони має своєю метою, насамперед, досягнення гармонійного поєднання історичних районів міста з сучасним ансамблем міста в цілому.

Фахівці підкреслюють, що при цьому сучасна інфраструктура історичної частини міста має пристосовуватися і підпорядковуватися його історичній забудові, а не навпаки. Адже сучасна світова практика доводить, що саме на початку XXI ст. має відбутися глибоке переосмислення існуючої мети, завдань та інструментів архітектури сучасних споруд. У випадку, коли необхідним є внесення змін в історичну забудову або ж побудова нових споруд, слід зберігати структуру і масштаб наявної просторової організації.

Лише за умови збереження гармонійності ансамблю, можна вводити в історичне середовище елементи сучасної архітектури, хоч міське середовище є живим організмом, що постійно змінюється. Прикладом такого підходу в реновації можна вважати будівлю Штаб-квартири Департаменту охорони здоров'я Басків в іспанському місті Більбао. Архітектурний стиль цієї споруди викликає великий інтерес як у фахівців, так і в широких кіл громадськості. Вона споруджувалася з урахуванням усіх жорстких вимог правил мерії міста, які зазначають: «нові будівлі повинні максимально дублювати форму будинків, що розташовані поруч». Архітектурна компанія «Coll-Barreu Arquitectos», репрезентована архітекторами Хуаном Каллем-Барро (Juan Coll-Barren) і Даніелем Гутьєресом Сарсою (Daniel Gutierrez Zarza), вирішила при реалізації цього проекту непросте завдання. Вони створили проект, який гармонійно вписується в архітектурний ансамбль двох старовинних вулиць: Alameda Rekalde і Licenciado Poza, збудований у 1862 р. (іл. 1, 2).

Департамент охорони здоров'я Басків, м. Більбао (Іспанія)

Перспектива сучасної вулиці зі спорудою департаменту охорони здоров'я Басків, м. Більбао (Іспанія)

Місто має бути комфортним, безпечним житловим простором для людей. Зазвичай цей простір історично розвивається в існуючому природному ландшафті згідно з вимогами й технологічними можливостями часу. Стосовно цього Г. Духовичний зауважує, що в усьому світі рівень цивілізації суспільства, і навіть наявність громадянського суспільства, визначається не лише здатністю бережливо ставитися до навколишнього природного середовища, але й зберегти найбільш характерні фрагменти історичної забудови міста, всі ретельно відібрані знакові споруди, квартали з кожного історичного періоду, значущого для минулого того чи іншого міста країни [2].

При цьому історичні цінності, що підлягають охороні — це історичний характер, притаманний міській забудові, а також сукупність матеріальних і художніх елементів, що визначають його образ. І коли відбувається руйнація згаданих цінностей, гине оригінальність і самобутність історичного міста. Зазвичай визначенню об'єктів історичної міської забудови, плану-

вання охорони історичних міст, кварталів, передусе значна, комплексна, системна робота. План охорони має своєю метою, в першу чергу, досягнення гармонійного поєднання історичних районів міста з ансамблем міста в цілому.

Актуальні наукові дослідження нині доводять важливість не лише врахування усталених норм, правил у процесі вирішення архітектурно-планувальних завдань — необхідним є також створення сприятливої, гармонійної атмосфери для відвідувачів, що вимагає міжгалузевої взаємодії (архітектури, зокрема ландшафтної архітектури, антропології, інженерної справи, культурології, дизайну, соціології, екології тощо) в процесі планування та побудови сучасного міста.

На відміну від України, в таких країнах, як Німеччина, Франція, Англія, Австрія та інших, з метою збереження автентичності, історично-важливі місця є історико-архітектурними заповідниками. При цьому технічне оснащення будівель має бути сучасним. А ось зовнішній вигляд — фасади, інтер'єри, мощення подвір'я, вулиць, хідників або тротуарів тощо — суворо охороняються законом. Закон єдиний для всіх тих, хто причетний до використання об'єктів культурної спадщини. В разі порушення основних законодавчих положень, винні відповідають перед законом і мають за власний кошт відшкодувати державі збитки та повернути споруді той вигляд, що вона мала до недбалого й незаконного втручання [3].

Досвід європейських країн доводить, що зазвичай в історичній частині міста регламентується рух транспорту, виключені або майже виключені стоянки для авто, адже це псує вигляд історичної частини міста, може навіть шкодити спорудам. Також негативно позначається на архітектурній історичній спадщині застосування акрилових фарб та інших синтетичних засобів, добудова нових входів, облицю-

вання вхідних сходів глазурованою плиткою тощо.

Зваживши на сказане вище, слід окреслити коло питань і заходів, які необхідні для вирішення науково обґрунтованої реновації міської історичної забудови. Насамперед слід визначити, що реновація як процес збереження об'єктів історичної культурної спадщини може включати в себе засоби реставрації як комплексу науково обґрунтованих архітектурно-технічних заходів, спрямованих на збереження пам'ятки як архітектурно-мистецького твору і документа або свідчення історії [4].

В цілому реставрація є багатокомпонентним процесом, що включає комплекс робіт, пов'язаних з необхідністю зміцнення автентичної матеріальної субстанції пам'ятки; розкриття і видалення нашарувань, що історично утворилися і спотворюють пам'ятку як твір мистецтва і історичний документ; оновлення і заміни непридатних елементів пам'ятки і, зрештою, відтворення. Відтворення — це науково обґрунтоване відновлення втрачених елементів або ж частин культурної пам'ятки. При цьому вчені зауважують, що відтворені та реконструйовані елементи в системі забудови вважаються доповненням до неї [5].

Реновація міської історичної забудови відбувається, переважно, в центральній частині міста, де зосереджено більшість споруд, які мають значну історичну культурну цінність, що вимагає дотримання суворих вимог до проведення відповідних робіт. Завданнями реноваційних процесів у центрі міста передбачено не лише реконструкцію пам'яток архітектури, а й збільшення площі зелених зон, реорганізацію кварталів з менш цінною забудовою. За результатами наукових досліджень, існують ефективні шляхи організації органічного, гармонійного й цілісного архітектурно-ландшафтного середовища в історичному центрі міста. Серед них — копіювання існуючої забудови при формуванні архітектурної складової середовища; збереження основних об'ємно-просторових параметрів середовища, а саме масштабу, колориту, пропорцій, архітектурної стилістики тощо, з введенням сучасних матеріалів та конструкцій, тобто — перенесення загального композиційного та пропорційного строю старих будинків на нові споруди; створення якісно нової композиційної структури на місці малоцінної чи зношеної забудови; формування середовища, що є новим за своєю структурною організацією, але погодженого з навколишньою забудовою та відкритими просторами; організація яскравого контрасту між історично сформованим середовищем та новоствореним об'єктом за умови дотримання відповідних норм збереження пам'ятки архітектури та відповідності композиційного вирішення ергономічним та художнім вимогам [10].

Аналіз наукових джерел (зокрема наукових праць В. Большакова, І. Гаврилова, В. Губіної, О. Задорожної, С. Цигічко, А. Челнокова та ін.), а також вивчення матеріалів зі статей архітекторів-практиків дозволяють визначити такі принципи

*М. Закревський. Старий Арсенал на Печерську.
1836. Туш, перо, акварель*

*Мистецький Арсенал у контексті сучасної забудови.
Приклад з книги В. Індутного*

реновації міської історичної забудови:

1. Реновація як окремих будівель, так і міських архітектурних ансамблів, що мають культурну цінність, має проводитися з ретельним обліком, вивченням та врахуванням їх історико-культурного потенціалу. Цей принцип, безперечно, можна вважати фундаментальним, адже у підрозділах роботи неодноразово наводилися думки дослідників і практичні приклади того, що у здій-

сненні реноваційні роботи мають проводитися на підґрунті наукових розробок, відповідних законодавчих актів, враховуючи останні світові тенденції в галузі архітектури й містобудування зі збереженням автентичності міського середовища в конкретних ландшафтних умовах [7].

2. Підґрунтя ефективності реновації міської історичної забудови полягає у врахуванні особливостей природного ландшафту місцевості і максимально можливе збереження його автентичності, де розташовано об'єкти міського середовища, що підлягають реновації. Нині зміни соціально-економічної ситуації в державі, розвиток науково-технічного забезпечення містобудування, загальні стратегії будівництва і розвитку великих і середніх міст спричиняють не завжди коректне ставлення до збереження природного ландшафту. Водночас, за висновками науковців, це спричиняє посилення фізичного, візуального, психологічного дискомфорту архітектурно-ландшафтного середовища [8]. Наслідки демографічної ситуації у сучасних мегаполісах, подальше посилення економічних показників зростання великих і середніх міст спричиняють велику скупченість жителів, щільність міської забудови та невпинне погіршення екологічної ситуації. Це все сприймається органами чуття людини як фактори, що посилюють дискомфорт. Коріння названої проблеми, за переконаннями Г. Аграновича, А. Вергунова, А. Єрзовського, С. Цигічко, Ю. Шкодовського та інших учених, полягає у нехтуванні основними принципами комплексного підходу до збереження природного ландшафту, неврахуванні його особливостей в містобудівному процесі. Сьогодні обґрунтовані пропозиції щодо створення економічно ефективного міського середовища шляхом комплексної реновації територій історичної міської забудови, забезпечення єдності естетичної та екологічної складових розвитку міського середовища. Серед необхідних заходів — реконструкція споруд на засадах екологічного й ландшафтного підходів; благоустрій та озеленення територій; збереження ландшафту методами прогресивних екологічних та інженерних технологій.

3. В процесі реновації необхідно дбати про збереження тенденцій формування гармонійного міського середовища, що має забезпечити комфортне проживання міських жителів не лише сьогодні, а й у майбутньому. Адже сьогодні урбанізація, подальше зростання технологічних можливостей людства, зокрема науково-технічний прогрес, спричинив як підвищення рівня технічного оснащення життєдіяльності людини, забезпечення її останніми науковими досягненнями й розробками, так і, на жаль, призвів до втрати важливих показників екологічності, ергономічності, естетичного та психологічного комфорту людини. Це спричинило

прагнення міських жителів до переїзду за міста, життя в сільській місцевості, обмеження користування побутовою технікою, відмови від активного і повсякденного використання комп'ютерних технологій тощо. Реновація як перспективна діяльність з оновлення і відтворення гармонії міста має спрямовуватися на вирішення означеної проблеми — відчуження людини і міста.

4. З вищесказаного випливає необхідність збереження раціонального підходу до розселення населення і формування міст у процесі реновації їх окремих будівель та архітектурних ансамблів. На сьогодні вчені констатують факти розбіжності між демографічними показниками, закладеними в основу планування як нової забудови, так і здійснення ревіталізації існуючої міської території, та реальними даними щодо зростання або зменшення кількості населення. В основу проектних робіт слід закласти дані аналізу прогностичних даних щодо демографічної ситуації в країні, прагнути зберегти економічну ефективність будівництва, враховуючи при цьому показники матеріальної забезпеченості і, в зв'язку з цим, платоспроможності населення. Окрім того, варто пам'ятати, що нове будівництво, спрямоване на таку цільову групу, як молоді родини, переважно відбувається на периферії міста, де особливу увагу слід приділяти побудові сучасної, відповідної потребам молоді, інфраструктуру міста, передбачити будівництво дитячих садків, шкіл, будинків творчості, поліклінік, лікарень тощо.

5. Теоретичні і практичні напрацювання в галузі сучасної архітектури і містобудування свідчать про те, що важливим принципом реновації міської історичної забудови є збереження її естетичної та художньо-архітектурної привабливості. Загальний образ міського середовища має бути художньо-виразним та естетично привабливим. Це стосується не лише планування нових будівель, а й реновації споруд, що мають історичну цінність. За переконаннями зарубіжних — Дж. Адаме, К. Боровського, Д. Джекобе, М. Рагона, Дж. Форестера, К. Фремптона, Й. Чмілевського, та вітчизняних дослідників — В. Антонова, А. Беломесяцева, О. Беляєвої, В. Глазичева, А. Гутнова, В. Єжова, Д. Єжова, С. Єжова, В. Кодіна, С. Цигічко та багатьох інших, формування виразного, неординарного архітектурно-художнього образу міста в цілому і його окремих частин вимагає запровадження таких заходів: підкреслення існуючих та створення нових, естетично об'єднаних «візуальних домінант», які б вирішували завдання організації об'ємно-просторової структури міста; організації активних кольорних акцентів; підвищення рівня артактивності міського простору шляхом синтезу архітектури та інших пластичних мистецтв, зокрема використання з цією метою скульптурних композицій; створення єдиного архітектурно-ландшафтного середовища, де окремі комплекси пов'язані між собою науково об'єднаними композиціями (наприклад, «візуальними коридорами» [11, с. 461]) тощо. Також підкреслимо важливість застосування основних національних традицій архітектури і ландшафтного мистецтва (що є особливо актуальним в центральній частині міста), а також новітніх розробок середовищного дизайну (варто застосовувати на периферії). Переконані, що реновація історичної частини міста у єдності з перенесенням значної кількості офісних та адміністративних споруд на його периферію в наш час є провідним методом покращення екологічної ситуації міста, збереження його ландшафту.

6. Вельми важливим принципом реновації середовища міста є розміщення і функціонування промислових підприємств без збитків для здоров'я людей. Незважаючи на очевидну першочерговість завдання збереження екології довкілля, особливо коли йдеться про проживання людей у сучасному місті, де постійно підвищуються показники використання природних ресурсів, зростає потреба в електроенергії, практика доводить недбале ставлення до цього питання як з боку замовника, так і з боку виконавця — архітектора. Основою реновації і ревіталізації

міста має стати, в першу чергу, відновлення екології міста, збереження автентичності міського ландшафту. Це вимагає використання найсучасніших екотехнологій, які зберігають високі технічні показники забезпечення міста необхідними ресурсами, зокрема енергозабезпечення, і, водночас, побудовані на збереженні довкілля. Цей принцип діє сьогодні в усьому світі, адже на державному рівні підтримуються програми з розробки і впровадження у будівництво технологій нетрадиційного енергозабезпечення — використання енергії води, сонця, вітру; озеленення дахів споруд; енергозберігаючих технологій; використання екологічно чистих, природних матеріалів; відмова від продуктів, що становлять екологічну загрозу в майбутньому тощо.

7. З вищеописаними міркуваннями органічно поєднується принцип реорганізації міського середовища шляхом реновації недіючих промислових територій. Розглядаючи питання комплексної організації міського середовища в сучасних умовах, західноєвропейські, російські і вітчизняні дослідники звертають увагу на вивчення проблематики реорганізації таких територій під культурні, рекреаційні, освітні потреби [8]. У зв'язку з економічними, соціально-політичними змінами в суспільстві, численні промислові території втратили своє безпосереднє значення і функції. Водночас вони мають значні території і сучасне інженерно-транспортне забезпечення і, таким чином, є перспективним резервом для покращення екологічних, містобудівельних, рекреаційних, архітектурно-ландшафтних та інших характеристик міста. Проведення реновації територій і споруд колишніх промислових забудов має проводитися комплексно й системно, з урахуванням особливостей навколишнього міського середовища, його композиційних, художніх, соціальних та екологічних проблем. Світовий та загальноєвропейський досвід доводить, що застосування комплексного підходу в таких ситуаціях дозволяє створити сучасні індустріально-міські парки, національно-культурні комплекси і центри (як приклад — реконструкція цементної фабрики в м. Барселона (Іспанія) у житлово-офісний комплекс; побудова багатофункціонального центру відпочинку «Помпейський завод» внаслідок реконструкції металургійного заводу у м. Сан-Паоло (Бразилія), до складу якого входять театр, ресторани, офіси, спортивний блок, танцювальні майданчики, басейн, солярій тощо).

Тут зауважимо, що яскравим прикладом вдалого втілення цього принципу в життя є відкриття у м. Києві Національного культурно-мистецького та музейного комплексу «Мистецький арсенал» на місці колишнього заводу «Арсенал». Сьогодні згаданий комплекс виконує важливу культурну, просвітницьку та розважальну функції, робить місто Київ сучасним європейським містом, де проводяться мистецькі акції світового рівня, зокрема Великий скульптурний салон 2012, Великий антикварний салон 2012, ART KYIV Contemporary VII. Влітку 2012 р. тут було проведено перше вітчизняне бієнале сучасного мистецтва — ARSENALE 2012, що репрезувало в Україні найкраще сучасне мистецтво з усього світу (іл. 3, 4).

8. Чималу увагу в місцях проведення робіт зі збереження та відновлення міського середовища варто приділити зонам торгівлі та рекреації, забезпечивши проєктування багатофункціональних комплексів дозвілля та спортивних комплексів. З огляду на вищеописані принципи реновації історичної міської забудови, відмітимо, що сьогодні такі комплекси варто будувати на периферії міста, що допоможе зберегти його історичний центр. Втім, зауважуючи на важливість якісного проведення людиною свого вільного часу, сьогодні реновація міської забудови має передбачати створення таких комплексів, які б мали зручне розташування, містили весь комплекс необхідних побутово-розважальних послуг і гармонійно розташовувалися у міській забудові. Це завдання є складним, адже передбачає проведення планувальних робіт з врахуванням системного, цілісного, ергономіч-

ного та екологічного підходів зі збереженням позитивного економічного ефекту [9].

9. Суттєвою складовою реновації міста є також створення оптимальних умов обслуговування населення в інженерно-транспортній галузі. Досвід реалізації програм зі збереження і відновлення центральних районів багатьох європейських міст доводить, що раціональне забезпечення населення транспортом є одним з найбільш важливих при економічних розрахунках реалізації відновлювальних робіт. Транспортне та інженерне завдання, за визначенням науковців і практиків містобудування, варто вирішувати одним з перших при плануванні реновації територій. Справа в тому, що рішенням, найбільш сприятливим для збереження історичної міської забудови, передбачається фактичне виключення руху міського транспорту та максимальне обмеження руху автотранспорту по центральних вулицях міста, архітектурні ансамблі яких мають неабияку історичну значущість. Але ж зрозуміло, що тоді нагальним є розробка оптимальних маршрутів об'їзду згаданих територій. Так само необхідним є оновлення інженерних комунікацій міста, забезпечення їх сучасним рівнем технічного оснащення зі збереженням історичних цінностей міських ансамблів. У зв'язку з необхідністю вирішення порушеного питання під час проведення реновації міської забудови, вважаємо потрібним вивчення вітчизняних передумов, шляхів та методів забезпечення обслуговування населення інженерними та транспортними комунікаціями таким чином, щоб це не зашкодило цілісності міського середовища.

10. При проведенні реновації міської історичної забудови, враховуючи важливість усіх вище розкритих принципів, варто пам'ятати про принципи антропоцентризму та людиномірності, що актуальні в усіх галузях людської теорії й практики, які займаються питаннями взаємин людини і довкілля, людини і мистецтва, людини та технологій, а також людей між собою. Йдеться про орієнтацію всіх методів, прийомів і способів реновації та ревіталізації не лише на саму історичну спадщину, яка є, безперечно, цінною і важливою, а й на людину, на особливості її психіки, пам'яті, уваги та сприйняття. Не випадково, що незалежно від рівня технічного й технологічного розвитку суспільства, наявності тих чи інших соціальних, економічних проблем, вимоги до людиномірності архітектурного простору, міського середовища були і залишаються провідними в теорії і практиці архітектури і містобудування.

Вважаємо, що названі принципи реновації міської забудови, є одними з основних, проте не охоплюють усього спектру вимог щодо проведення робіт з оновлення і збереження історично цінних об'єктів архітектурної і містобудівної спадщини. Ці принципи, вимоги, а також форми, методи і методичні прийоми реновації мають розглядатися нами у подальшому науковому дослідженні [10, 11, 5].

Окрім того, на кожному споруду мають розроблюватися паспорти фасадів та визначатися переліки об'єктів першої черги щодо очистки та реставрації фасадів. Тому доцільним, з цієї точки зору, є факт особистої відповідальності конкретної юридичної особи за утримання певного будинку чи споруди в належному стані.

Проекти планування і забудови в історичній частині міста можуть виконуватися лише на підґрунті історико-архітектурного опорного плану та проектів зон охорони пам'яток історії та культури, що входять до складу генерального плану міста. Вважаємо важливим той факт, що перелік усіх нерухомих пам'яток історії, містобудування і архітектури має розповсюджуватися для проектувальників, забудовників, керівників усіх рівнів, спеціалістів органів управління та громадян міста.

Насамкінець не зайвим буде наголосити, що, крім наведених вище основних принципів успішної реновації, головною передумовою перспективного розвитку сучасного міста є підвищення загальнокультурного рівня суспільства, знання ним історії свого народу, повага до історичних цінностей, важливих історичних подій та національних героїв. Без цього також неможливо досягти органічної єдності

дизайнерсько-естетичного та функціонального підходів у вирішенні успішної реновації.

1. Методика реставрации памятников архитектуры / Под ред. Е. В. Михайловского. — М.: Стройиздат, 1977. — С. 5–15.
2. Містобудування та територіальне планування: Наук.-техн. збірник / [Відпов. ред. М. М. Осетрін]. — К.: КНУБА, 2011. — Вип. 28. — 520 с.
3. Пруцын О., Рымашевский Б., Борусевич В. Архитектурно-историческая среда. — М.: Стройиздат, 1990. — 455 с.
4. Осиченко Г. О. Методичні основи реконструкції композиційних структур історичних міст (на прикладі міст Центральної України) / Г. О. Осиченко / Автореферат дисертації канд. архітектури. — Харків, 2006. — 24 с.
5. Прибега Л. В. Охорона та реставрація об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини України / Леонід Прибега. — К.: Мистецтво, 2009. — 302 с.
6. Пруцын О., Рымашевский Б., Борусевич В. Архитектурно-историческая среда. — М.: Стройиздат, 1990. — 455 с.
7. Рагон Мишель. Города будущего / Мишель Рагон. — М.: Мир, 1969.
8. Ранинский Ю. В. Памятники архитектуры и градостроительства. — М.: Высш. шк. — 1988. — С. 5–20.
9. Саваренская Т. Ф. История градостроительного искусства / Т. Ф. Саваренская. — М.: Стройиздат, 1984.
10. Цигічко С. П. Композиційно-планувальні особливості реновації архітектурно-ландшафтного середовища в історичному центрі міста // Коммунальное хозяйство городов. — 2006. — № 67. — С. 145–150.
11. Цигічко С. П. Задачі реновації архітектурно-ландшафтного середовища великих і найбільших міст України // Коммунальное хозяйство городов. — 2007. — № 74. — С. 454–464.
12. Прибега Л. В. Охорона та реставрація об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини України. — К.: Мистецтво, 2009. — 302 с.

Євген КОТЛЯР,
кандидат мистецтвознавства,
доцент

ВПЛИВ ПАЛЕСТИНОФІЛЬСТВА І СІОНІЗМУ НА РОЗВИТОК СИНАГОГАЛЬНОЇ ДЕКОРАЦІЇ

Є. Котляр. Вплив палестинофільства і сіонізму на розвиток синагогальної декорації.

Стаття присвячена дослідженню нового етапу в розвитку синагогальної декорації рубежу ХІХ — першої третини ХХ ст., обумовленого впливом суспільно-політичних рухів у єврейському середовищі Східної Європи. Розглядається зв'язок нових сюжетів розписів з сіоністським рухом, кореляція традиційної програми розпису в її релігійному, есхатологічному та месіанському значеннях з новою парадигмою практичного заселення Палестини, пов'язаного із створенням національного осередку в Ерец-Ізраель.

Ключові слова: синагогальна декорація, Східна Європа, палестинофільство, сіонізм, школа «Бецалель», 12 колін Ізраїлю, Святі місця Ерец-Ізраель, символіка, іконографія.

Е. Котляр. Влияние палестинофильства и сионизма на развитие синагогальной декорации.

Статья посвящена исследованию нового этапа в развитии синагогальной декорации рубежа ХІХ — первой трети ХХ в., обусловленного влиянием общественно-политических